

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Кулик Тетяни Олександрівни на дисертацію Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

На перший погляд обрана тема дисертаційного дослідження «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України» може здатися дослідженою та розробленою, у зв'язку з тим, що неодноразово дане питання піднімалося вченими різних галузей права. При цьому, динаміка суспільного життя, процеси що відбуваються в сучасному світі змушують по-новому дивитись на захист та забезпечення прав людини, в тому числі, і більшою мірою саме в діяльності поліції.

Останні роки Україна, та і у весь світ, стикнулись із проблемою обмеження прав людини, з 2020 року багато спірних питань, щодо забезпечення прав людини виникало у зв'язку із встановленням карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Ця дискусія не знайшла відповідей на всі питання, але безумовно відійшла на другий план, у зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України. Звичайно забезпечення безпеки, територіальна цілісність та державного суверенітету за таких обставин є першочерговим завданням, але найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека (ст. 3 Конституції України). І гарантувати права та свободи людини, не зловживати обмеженнями прав, застосовувати їх законно

і обґрунтовано стає більш складним, але при цьому не менш важливим завданням.

Враховуючи вищесказане, тема дисертаційного дослідження Вітик Юліанни Ігорівни, присвячена забезпеченню дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України» є актуальним дослідженням у науковому, теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертаційне дослідження виконувалось на кафедрі конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509–VIII; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затверджених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); напрямів Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021.

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Тема дослідження відповідає пункту 3.4.2.2 «Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина» Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у

галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30; пункту 1.4 «Дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності МВС та Національної поліції України» Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, ухвалених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); та включена до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. 77 п. 2021 р.).

У роботі були використані сучасні методи досліджень та аналізу даних, дисертаційне дослідження висвітлює і запропонує вирішення низки теоретичних та практичних проблем, зокрема, автором здійснено теоретичне узагальнення та виконано наукове завдання щодо формулювання змістовної концепції забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина під час професійної поліцейської діяльності, а також розроблено й обґрунтовано теоретичні висновки та практично значущі пропозиції і рекомендації, спрямовані на вдосконалення чинного національного законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Результати та висновки автора представляють науковий інтерес та є практично орієнтовані. Так, автор зазначає, що застосування Національною поліцією України норм конституційного інституту «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод людини» зумовлене такими правовими факторами, як «переслідування легітимної мети», «суспільна необхідність досягнення цієї мети», «пропорційність», «обґрунтованість» та «мінімальне втручання у реалізацію прав або свобод». Водночас зазначається, що обмеження прав і свобод людини і громадянина поліцією є

допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним). Удосконалено дефініцію «правова основа діяльності поліції», що подається як системно-ієрархічно поєднані за юридичною силою нормативно-правові акти національного та міжнародно-правового характеру, які змістовно встановлюють легітимний державно-правовий статус поліції та її працівників, означають правові зв'язки поліції з іншими суб'єктами права, формулюють правові особливості організації та напрями поліцейської діяльності щодо реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в фахових виданнях України та зарубіжних країн, також були представлені у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Публікації повністю перекривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Таким чином дисертаційне дослідження Вітик Юліанни Ігорівни виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати дослідження, положення та висновки дисертаційної роботи Вітик Юліанни Ігорівни є достатньо обґрунтованими. Пропозиції щодо внесення змін до ст. 1 та 3 Закону України «Про Національну поліцію» оформлені належним чином та мають теоретичне і практичне значення. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Застосування порівняльного методу та методу формально-логічного аналізу у дисертаційній роботі дало змогу означити те, що за певними основними структурно-функціональними ознаками конструкція «правова основа діяльності поліції» є близькою легальному значенню терміну «законодавство», зокрема, таким як «має своє юридичне відображення у нормативно-правовому акті»; «у свій зміст включає систему нормативно-правових актів»; «збірне поняття, що акумулює інші юридичні терміни»; «є формою симбіозу як національних, так і міжнародно-правових норм, спрямованих на правове регулювання»; «встановлює кореспондуючий зв'язок між Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актам та проявляється у слідуванні вимозі, за якою прийняття (видання) одних правових актів повинно засновуватися в межах та відповідати положенням відповідних первинних (установчих) правових актів». Аналіз змісту статті 3 «Правова основа діяльності поліції» Закону України «Про Національну поліцію» уможливив виокремити такі його складові, як: суб'єкт права – «поліція»; форма активності – «діяльність поліції» як характерний вибір суб'єктом права можливостей, виконання обов'язків та відповідно – ухвалення ним рішень у межах своєї юрисдикції; різновекторні як за юридичною силою, так і предметом (загального чи спеціального) регулювання, нормативно-правові акти, зокрема, «Конституція України», «міжнародні договори України», Закон України «Про Національну поліцію», «законодавство України», «акти Президента України», «постанови Верховної Ради України», «акти Кабінету Міністрів України», «акти Міністерства внутрішніх справ України», «інші нормативно-правові акти», які є результатом правотворчої та нормотворчої діяльності компетентних публічно-владних суб'єктів як національного, так і міжнародно-правового

статусу, а відтак вони (нормативно-правові акти) становлять внутрішню систему законодавства організації та діяльності поліції України, зокрема в питанні забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *правотворчій діяльності* – для підготовки законопроектів нормативно-правових актів з питань засад правової політики у сфері захисту та дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-2022/79702 від 17.05.2022 р.);

– *освітньому процесі та науково-дослідній діяльності* – для підготовки монографічних видань, науково-практичних коментарів до законів України, навчальних та методичних матеріалів, лекцій, навчальних посібників, підручників із конституційного права, забезпечення і дотримання прав і свобод людини в професійній діяльності поліції тощо (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15.02.2022 р.);

– *правозастосовній діяльності та професійній сфері* – для розробки та юридичного вдосконалення відомчих нормативно-правових актів і правозастосовних документів МВС та Національної поліції України (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10.02.2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота Вітик Юліанни Ігорівни викладена українською мовою на 231 сторінці основного тексту. Дисертація містить анотації державною та англійською мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, перелік умовних позначень, вступ, 3 розділи, що мають 8 підрозділів, висновки, список використаних джерел (330 найменувань на 35 сторінках) і 3 додатки (на 9 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 287 сторінок. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та положенню про присудження ступеня доктора філософії.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

У розділі 1 «Доктринальні засади та нормативно-правові основи дослідження забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України» з'ясовано, що Правова основа діяльності поліції як нормативна категорія, що подана у статті 3 Закону України «Про Національну поліцію», нині не має офіційного (нормативно-правового) розуміння як у спеціальному законі про поліцію (*lex specialis*), інших нормативно-правових актах України, так і легального тлумачення у рішеннях Конституційного Суду України. Тому ключовим фактором у діалектиці розуміння «правової основи діяльності поліції», її змістовного наповнення, сутнісного значення, трансформації та індивідуалізації нам за доктринальні засади слугували як науково-теоретичні праці тих учених, які за особливістю предмета дослідження та визначеною метою аналізу прямо чи побічно були б пов'язані з категорією «правова основа», та як нормативно-правова парадигма у контексті цього дослідження

певні офіційні правові позиції щодо легального тлумачення терміна «законодавства» національними органом конституційної юрисдикції.

На підставі здійсненого дослідження автором висловлено власну доктринальну дефініцію «правова основа діяльності поліції» – це відповідно за юридичною силою системно-ієрархічно поєднані нормативно-правові акти національного та міжнародно-правового характеру, які змістовно встановлюють легітимний державно-правовий статус поліції та її працівників, означають правові зв'язки поліції з іншими суб'єктами права, визначають правові особливості організації та напрями поліцейської діяльності щодо реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку.

У розділі 2 «Методологічні засади дослідження та теоретико-правова характеристика забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України» сформульовано авторське визначення «забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина у професійній діяльності Національної поліції України» як публічно-компетентну реалізацію владних повноважень із застосування чинного законодавства України, що проявляється в охороні й захисті конституційних прав і свобод від протиправних посягань із можливістю їх поновлення у разі такого порушення шляхом використання матеріальних і процесуальних юридичних норм і засобів та створенням сприятливих умов для їх реального втілення в повсякденне життя. Крім того, у контексті поліцейської діяльності автор вважає, що обмеження прав і свобод людини і громадянина – це активно здійснювані на основі чинного законодавства України поліцейські дії (заходи), що спрямовані на втручання у приватну автономію фізичної особи, з метою недопущення або припинення протиправної поведінки чи протидію відповідним деструктивним факторам для захисту як суспільних, так і державних інтересів. Обґрунтована думка про те, що застосування Національною поліцією України норм

конституційного інституту «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод людини» зумовлено такими правовими факторами, як «переслідування легітимної мети», «суспільна необхідність досягнення цієї мети», «пропорційність», «обґрунтованість» та «мінімальне втручання у реалізацію прав або свобод». Водночас зазначимо, що обмеження прав і свобод людини і громадянина поліцією є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним).

Розділ 3 «Повага до гідності, недискримінація та перспективи правового удосконалення діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина» містить аргументацію на користь наступних висновків автора, право на повагу до людської гідності вказує на кореспондуючий негативний обов'язок держави в особі її органів та посадових осіб утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на негуманне поводження з людиною та водночас на позитивне зобов'язання держави – сприяти реалізації права на повагу до людської гідності, вживати усіх передбачених законодавством заходів для уникнення його порушення, здійснювати захист від таких порушень, провадити належне розслідування випадків вчинення негуманного поводження, застосовувати заходи кримінально-правового характеру до посадових осіб за скоєння ними такого деструктивного вчинку, відшкодувати матеріальну і компенсувати моральну шкоду особам, які стали жертвами унаслідок девіантної поведінки відповідних суб'єктів, що наділені владними повноваженнями, зокрема органів та посадових осіб Національної поліції України.

Органи та підрозділи Національної поліції України за жодних обставин не повинні допускати у своїй професійній діяльності фактів завдання тілесних і моральних страждань. А поліцейські, які вчинили такі ганебні вчинки, повинні знати і розуміти, що вони будуть невідворотно притягнені до відповідної юридичної відповідальності. За таких умов забезпечується реалізація принципу верховенства права та відкидається толерантне

ставлення до негуманного поводження з людиною, зокрема під час поліцейської діяльності.

Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертація Вітик Юліанни Ігорівни відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Вітик Юліанни Ігорівни щодо забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України рекомендується для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Юліанни Вітик, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. У рубриці «вперше» (стор. 19 дисертації) автором сформульовано, що у «правовій основі діяльності поліції» закладено фактор обов'язкового оцінювання відповідних нормативно-правових актів на предмет аргументації послідовності (черговості) реалізації тих чи інших юридичних норм органами та підрозділами поліції, що у свою чергу детермінує правовий характер

діяльності поліції в питанні забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні;»

Фактор обов'язково оцінювання нормативно-правових актів щодо послідовності реалізації норм органами поліції не є якоюсь вираженою характеристикою діяльності саме поліції, оскільки всі суб'єкти, що застосовують, виконують, реалізують норми права послідовно, більшою мірою проблемні питання виникають у випадках, коли правовідносини врегульовані нормативно-правовими актами, зміст яких суперечить один одному, але такого характерного впливу на забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні у діяльності національної поліції фактору оцінювання послідовності застосування норм не вважається обґрунтованим достатньо, і потребує додаткових пояснень автора.

2. На у тій же рубриці (стор. 19 дисертації) запропоновано концепт «принципу дотримання прав і свобод людини в поліцейській діяльності» як правового елементу системи принципів правоохоронної діяльності, якому притаманна відносна автономія й самостійність та який є нормативно формалізованим позитивним зобов'язанням, що встановлює одну з правових основ динамічної рівноваги в правовому регулюванні діяльності Національної поліції України, зокрема у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина;»

У загальних висновках (стор. 237 дисертації) автор у пропонує «принцип дотримання прав і свобод людини» в поліцейській діяльності розуміти як правовий елемент системи принципів правоохоронної діяльності, якому притаманна відносна автономія і самостійність, він є нормативно формалізованим позитивним зобов'язанням та встановлює одну з правових основ динамічної рівноваги в правовому регулюванні діяльності Національної поліції України, зокрема у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Фактично автор говорить, що принцип дотримання прав і свобод людини в поліцейській діяльності є правовою основою динамічної

рівноваги, і далі зміст не розкривається, для наукового формулювання визначення має бути роз'яснено сутність поняття та його ознаки.

3. У рубриці «удосконалено» автор подає дефініцію «правова основа діяльності поліції», як системно-ієрархічно поєднані за юридичною силою нормативно-правові акти національного та міжнародно-правового характеру, які змістовно встановлюють легітимний державно-правовий статус поліції та її працівників, означають правові зв'язки поліції з іншими суб'єктами права, формулюють правові особливості організації та напрями поліцейської діяльності щодо реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку;» П. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», серед завдань поліції визначає «надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.» В процесі реформи поліції, законодавець при прийнятті Закону «Про Національну поліцію» уникнув формулювання «підтримання публічної безпеки й порядку», хоча ми підтримуємо думку про те, що дане завдання безперечно поліція виконує, все ж формулювання потребує додаткової аргументації автора, і певної оцінки п. 4, щодо надання послуг поліцією в тому числі.

4. У висновках до першого розділу автор зазначає, що у загальному розумінні під «правовою основою» можна вважати системно-юридичний інтегрований комплекс певних правових явищ, за посередництвом яких здійснюється цілісний фактичний легітимний вплив на структурно-функціональну організацію суб'єктів права та їх публічно-правову діяльність у конкретних правовідносинах (стор. 99 дисертації) при цьому у підрозділі 1.2 автор пише, що «правова основа» фактично є синонімом терміну «законодавство». Вважаємо, що ці дві думки автора потребують додаткових пояснень саме комплексно.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Вітик Юліанни Ігорівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем реалізації права свідка на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні.

2. Дисертація Вітик Юліанни Ігорівни на тему: «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Вітик Юліанна Ігорівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –
доцент кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Тетяна КУЛИК